

LÉTHELYZETEK, ÉRINTKEZÉSEK, NYELVI KAPCSOLATOK

LIFE SITUATIONS, CONTACTS, LINGUISTIC CONNECTIONS
ŽIVOTNE SITUACIJE, KONTAKTI, JEZIČKE VEZE

KLAMÁR ZOLTÁN

PhD, etnográfus-muzeológus

Egyházmegyei Múzeum, Vác, munkatárs

drklamarz@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ • A huszadik század fontos változásokat hozott a bácskai magyarság életében. A sok nemzetiség által lakott egykori vármegye nagyobbik, déli részét 1920-ban az újonnan létrejött délszláv államhoz csatolták. A berendezkedő hatalom azonnal hozzálátott a lakossági struktúra megváltoztatásához. Az ország határvidékein telepes falvakat hoztak létre abban a reményben, hogy ilyen módon gyorsan meg tudják változtatni az etnikai összetételt. A kialakult helyzet azonban csak még inkább megterhelte a nyelvi-gazdasági kapcsolatháló működését. Ennek a sajátos helyzetnek a beszélt köznyelvben megmutatkozó nyomait, példáit mutatja be vázlatosan a tanulmány. Egész pontosan azokat a helyzeteket, melyeket nevezhetünk első nyelvi érintkezésnek. Ilyenkor két olyan ember találkozik, akik nem ismerik a másik nyelvét, és közvetítő közös nyelv sem áll rendelkezésükre. Illetve olyan példákat is megismerhet az olvasó, melyekből már megmutatkozik némi funkcionális nyelvhasználat, de a beszélő nem követi a nyelvhelyesség szabályait. Van a nyelvhasználat gyakorlatának még egy izgalmas rétege, amikor már szólások, szóláshasonlatok és közmondások része az idegen nyelv. Ezek a makaronikumok már a funkcionális, de nyelvhelyességi szempontokat mellőző kapcsolatok példái. Az elmúlt száz év gyakorlata azt mutatja, hogy a tartomány azon települései, ahol a lakossági többség hetven százalék feletti, ott még most is a helyi többség nyelve a domináns, és az említett többség nyelvhasználati gyakorlata szinte változatlan maradt.

KULCSSZAVAK • önazonosság, másság, elfogadás, kirekesztés,
nyelvhasználat, hagyomány

*Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
 nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt
 kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.
 Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngye ága
 s remélem, testem is majd e földbe süpped el.
 Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
 egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
 tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton,
 s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
 a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom.*

(Radnóti Miklós: *Nem tudhatom...*)

Radnóti önvallomása lírai alaphang kibontandó témámhoz, a gyermekkorban kezdődő belenevelődéshez a hagyományokba, melyek fogódzók és tájékozdási pontok későbbi életünk során. Úgy is mondhatnám: emberré válásunk meghatározó élménye, viszonyítási sarokpont a jövőre nézve. Erre alapozva fogalmazunk meg sokszor elnagyolt, elmarasztaló vagy éppen dicsérő gondolatokat a környezetünkben élőkről.

Az elbeszélt eseményekből kivilágító társadalmi önkép mutatja, hogy mi az egyén véleménye az őt körülvevő világról, a vele egy településen, tartományban, országban élőkről. Mitől lesz otthonos számára a környezet, amiben felnő, vagy éppen miért gondolja úgy a későbbiek során, hogy el kell vándorolnia onnan, ahol éppen akkor él. Képletesen szólva, a családi fészek és az anyanyelv melegének kisugárzása meddig terjed? Mi jelenti a biztonság burkát, keretét; az ismerős fű, fa, virág meddig teszi otthonossá a jól megszokott környezetet, és mikortól kezd minden idegenné lenni, és főként mi okból? A kérdés bonyolultságát mutatja, hogy szinte annyi válasz adható a kérdésekre, mint amennyi lakosa van egy adott tájnak. A tartomány magyarságára vonatkozó lehetséges válaszok summázata a *Vajdasági Magyarok Néprajzi Atlaszában* (is) olvasható (PAPP Á. 203–210).

A kialakuló véleményt mindenképpen befolyásolja a szocializációs folyamat – pl. az egy- vagy többnyelvű környezet –, a mássággal való találkozás élményének milyensége. A legfontosabb, hogy a kapcsolatfelvétel alkalmával a nyelvértés birtokában van-e az egyén, vagy pedig az idegenség párosul a nyelvi némasággal (lásd KLAMÁR 2009, 2012, 2018, 2022). Jelesül itt arra a példára gondolok, aminek nyoma számos szláv nyelvben megvan. Az ismeretlen, egyben érthetetlen nyelvű nyugati népeket, köztük a németet, néma jelzővel illették, hiszen számukra néma maradt a nyelv (lásd HALL 24–25; LISZKA 55). Adódik tehát a kérdés: mitől és meddig toleráns az egyén és a közösség, mikortól válik a másság kizáró, kirekesztő tényezővé, hogyan lesz a népmozgásból etnikai kiszorítódsdi.

Ha csak a közelmúltban, a témában megjelent vajdasági magyar köteteket vizsgálnánk meg a fenti szempont szerint, már akkor is látható lenne, hogy sokan járták körbe a témát. Főként a társadalom- és politikatörténeti gyökereket vették górcső alá – nem is alaptalanul.

Ennek a tanulmánynak azonban nem ez a célja. Sokkalta inkább az elbeszélők apró történeteinek az átmentése, a megélt és elbeszélte léthelyzetekről szóló narratívák közreadása. Ha úgy tetszik, a közmondásnak a fonákját szeretném megmutatni, hogy lássuk az erdő takarta fát. Tehát az egyén látószögéből mutakozzon meg a mindennapok képe!

Példáink bácskaiak, így Horgos, Kishomok, Magyarkanizsa, Martonos, Oromhegyes, Topolya, Velebit települések magyar és szerb társadalmának gyakorlatát mutatják meg.

A nyelvi makaronikumok, proverbiumok keletkezése helyén és idején a magyar képezte a többségi nyelvi környezetet, ami ma már nincs mindenhol így. Az elbeszélte élethelyzetek nagyjából a 20. századot ölelik fel. A példáink különböző korcsoportból valók, és a nyilatkozók iskolázottsági szintje is vegyes. Mondhatnám, hogy tudatos merítés eredménye mindez, de valójában az történt, hogy a beszédhelyzetek során merültek fel a példák, aktualitásukat is az adta. Természetesen olyan is előfordult, hogy egyéb kutatások során – mintegy levezetésképpen –, zárásként szóba kerültek napi gondok, és adatközlőim akkor az együttélés, egymás mellett élés példáiról is nyilatkoztak. A beszélgetések zöme a kétezres évek első évtizedének elején zajlott, akkor, amikor a tanyás gazdálkodás emlékművét gyűjtöttem. Nagyon lényeges az alább olvasható történetek szempontjából, hogy addigra volt túl az ország a balkáni polgárháborús éveken és a koszovói konfliktuson, ami komoly lakosságmozgással járt, és újabb ellentéteket generált. Így aztán, Szilágyi Miklóssal szólva: „...rájöhettem, rá kellett jönnöm ennek a szabadjára engedett »sztorizásnak« néhány, korántsem mellékes, az etnográfiai megismerésben jól hasznosuló »hozájárás« is. Arra tudniillik, hogy minden adatgyűjtői beszélgetés azáltal tehető igazán forrásértékűvé, ha olyan részletei is vannak, melyek a szó szoros értelmében nem adatértékűk, hanem csak az adatközlő személyiségjegyeinek, mentális beállítottságának a megismerése szempontjából fontosak” (SZILÁGYI 12). Szilágyi katonatörténetek kapcsán tett megállapítása, úgy gondolom, általánosságban az önazonosságra is igaz.

A fentiekből pedig az is következik, hogy az effajta ismeretszerzés segítheti a terepen járó kutatót eligazodni a közösségek kapcsolathálójának feltérképezésében.

NULLADIK TÍPUSÚ EGYÉNI KONTAKTUSOK

Gyermekkorom egyik első története a két nép közötti nyelvi kontaktusáról szól, amit később már a névnapok, disznótorok során velem adtak elő. Ez tipikusan az a helyzet, amikor beszéltek a már jópofán selypes apróságot; így az ismétlődő családi események során rögzült bennem az akkor viccesnek vélt történet. A dolgok eredője pedig az 1920-as években betelepített szerbek megjelenése a vidék vásári forgatagaiban: „Árúták ugye a jószágot a parasztok a vásárba, asztán gyűttek a dobrovácok, oszt kérdezgették az árát. Épp egy szép tehenet nézett ki magának a bocskoros: Pošto je? Bökött a tehínre. Az ember meg ugye nem értette, oszt főmürgesedett: Fostos-e? Fostos az apád f...a, nem látod, milyen szép tiszta?” A családban elhangzott történet mindig nagy tetszést aratott, hangos nevetés volt a mesélő jutalma. A fenti idézet mégsem topolyai. Oromhegyes tanyavilágában hangzott el, ami azt erősíti, hogy vándortörténettel van dolgunk.

Ha végiggondoljuk a helyzetet, akkor láthatjuk, hogy ez valójában egy nulladik típusú nyelvi kontaktus emléke a szájhagyományban. Két okból állhatott fenn a nyelvértés hiánya éveken át. Az egyik, hogy a *dobrovoljacok*, azaz önkéntesek települései zárt közösségek voltak, apró szigeteket képeztek, főként a magyarok lakta vidéken. Ebből adódott, hogy a környezet számukra idegen, érthetetlen volt, és maradt. Így a kapcsolatfelvétel rendre kudarcot vallott.

A másik példa az 1990-es évek közepéről való, amikor megjelentek az *izbeglicák*, akiket menekültként iskolák tornatermeiben helyeztek el a hatóságok.

A nyelvi helyzet hasonlósága és a hagyományok különbözősége miatt ezek a horvát és bosnyák területekről érkező emberek gyanakvással és idegenkedve szemlélték az őslakosokat, habár már meg tudták magukat értetni, szembesülniük kellett a ténnyel, hogy a kedvükért nem mondtak le az anyanyelv használatáról. A horgosi történet megtelepedési kísérletükről fest képet: „Hát az izbeglicák csak pár hónapig bírták. Azt mondták, azér’ mennek el, mer’ nincs kivel kávézni! Ezek, mármind a magyarok, hülyék itten. Mindig csak dógoznak!” Valóban, a homokvidék gazdái naphosszat a gyümölcsöseikben dolgoztak, hiszen az jelentette, adta a megélhetésük forrását.

Míg az első példánk egyértelműen a nyelvi kontaktus fonák helyzetét mutatja, addig a második már sokkalta inkább a szláv lezserség rosszallását érzékelteti. Tehát azt a pejoratív véleményt erősíti, mely szerint a népcsoport nem szeret dolgozni. Ám mint minden általánosítás, úgy ez sem állja meg a maradéktalanul a helyét.

Két fontos különbség van a narratívák között. Az első egy házzal, földbirtokkal rendelkező, övéi között élő szerb gazda nyelvi bezártságát mutatja,

hiszen neki a magyar nyelv beszédessége maga volt a nyelvi némaság. Nem értette a kérdésére adott választ, sőt, akár azt is gondolhatta a kiabáló magyar gazda hanghordozásából, hogy csak neki nem akarja eladni a jószágot. Ami pedig az izbeglicákat illeti, ők álláslehetőség nélkül, idegen nyelvi környezetben nem érezték jól magukat, és hamar lépéskényszerbe kerültek.

KÖZÖSSÉGI KONTAKTUSOK EMLÉKE A SZÓLÁSOKBAN ÉS A KÖZBESZÉDBEN

Nyilvánvaló a kutató számára, hogy a kontaktusok mindig egyéniek, melyek emléke beszüremkedett a köznyelvi emlékezetbe, és annak köszönhetően öröklődik, marad meg településenként. Sőt, vándorol is akár. Ezek a történetek aztán szólásokká, szóláshasonlatokká rövidülnek, és az eredetüket elfelejtik, kihullik az egymást követő generációk emlékezetéből (O. NAGY 13, 19). Ám akad olyan is, hogy megmarad a rövid trufaszerű mag, és nem lesz belőle proverbium. Alább ezekből adok közre néhányat.

Példáim jobbra a megfigyelések eredményeként kerültek lejegyzésre. Kevésszer fordult elő, hogy rákérdezéssel gyűjtöttem.

Sokkal izesebb nyelvi helyzetek adódtak, ha beszélgetés közben – névnapok, lakodalom, ügyintézés, piac és vásár alkalmával – sikerült gyorsan papírra vetni az elhangzottakat.

Volt, hogy rám is szóltak, pl. Martonoson: „Mi van, tán piszár lettél?” Jellemző, hogy a faluban élő őslakos szerbek anyanyelvi szinten beszélnek a magyart, és csak egy-egy szerb kifejezést szúrnak mondataikba. Így nyomatékosítják közlendőjüket, vagy éppen nem jut adott pillanatban eszükbe az aktuális magyar kifejezés. Ehhez igazodva válaszoltam: „Nem, hanem notaroš, mint Đoka Popović Ókanizsán!” (KLAMÁR 2022: 191.)

Indítsuk példáim sorát egy, a nyelvtudás hiányában félrehallásos történettel: „No, eztet hallgassa még, mer ilyen is vót abba’ az időbe’. Gyüttek a szerbek Velebityrú, fölá’tak a kocsidérékba, oszt kérdözgették, hogy hun van bunár, izé kút? Kiabátak, hogy: bunár, bunár! Hát ott meg libákat őrzöttek az adorjányiak. Oszt mondja neki a bácsi: Mit akarsz a gunártú?” (Magyar-kanizsa) A következő példa is hasonló: „Mikó oszt meglátta a csószot gyünni a krumpliföd végibe, főkapta a zsákot. Oszt, szédte ám a szédem, oszamoto!” (Topolya) Gyorsan, kapkodva távozott, hogy ne ériék tetten lopáskor. A *sedam* számnévből pedig ígét képzett az elbeszélő. „Szédi, még más fő’ nem szédi!” (Magyar-kanizsa) Tréfálkozva így kínálták helyet a bandázók a megálló, alkalmi beszélgetőtársat. Nyelvi játék lett a *sedí*, ’ülj le’ jelentésű szerb igéből, és a magyar, hangalakjában megegyező, de jelentésében eltérő *szed* igéből.

A „Dobro konya, jó ló!” szólás folytatása: „Bassza még a hajtó!” (Magyarkanizsa) A kisvárosban az 1970-es években még nagy állatvásárok voltak, a lacikonyhák és sátrak italkiméréseinek kaptatos látogatói gyakran heccelték az eladó lovak gazdáit.

Egy másik változatban: „Dobro konya, jó ló, oszam konya, nyolc ló!” (Magyarkanizsa) A szólás voltaképpen a szerb szöveg értelmezéséről, annak mondókaszerű fordításáról szól.

„Dobor dány, megdőglött a boszorkány!” (Magyarkanizsa) Rímes nyelvi játék a szólás, amit főként a gyermekek kiabáltak egymásnak.

Hasonló a „Picsku matër, süt a nap, danónak a madarak!” (Topolya) Csoportokba verődve mi, gyermekek kiabáltuk a nyári szünidő játékkal töltött napjaiban. Valójában nem tudtuk, hogy anyánk valagát emlegetve kiáltozunk utcahosszat.

Egyik oromhegyesi tanyán a gazdálkodás átalakulásáról beszélgetvén, egy hirtelen nagy vagyont felhalmozó újjgazdával kapcsolatban hangzott el az alábbi szóláshasonlat: „Nagy ember, mint a szerbeknél a kurac!” (Oromhegyes) Olyan esetben használják, amikor valaki hirtelen fölkapaszkodott, fölvitte az Isten a dolgát, és ennek tudatában önteltté válik, de valójában buta ember.

Sok beszédhelyzetben használja a szerb a *jebi ga* 'baszd meg' kifejezést, így nem csoda, ha az átvételek jó részében valamilyen formában ott van a szókapcsolat: „Hát tudja, templomképviselő volt, tán még elnök is, de az mindig e'kerítette! Nagyon csúnya szája vót. Pont úgy vót vele, mint a rác a jëbivel!” (Magyarkanizsa) Idős adatközlőm egy káromkodós magyar emberről beszélt. Történetét a szerb nyelvből átvett obszcén kifejezéssel nyomatékosította.

„Azt csak a Boga Ūristen tudja!” (Topolya) „Annak csak a Boga Ūristen a megmondhatója!” A szerb *bog* 'isten' kifejezéssel nyomatékosítja a mondatokat a beszélő.

„Pola voda, fele víz!” (Topolya) Arra a közlésre használják, ha a történet nem igaz vagy túlzó, így erősen kételkednek az elhangzottak valóságtartalmában. Talán a „Bort iszik és vizet prédikál!” szólással rokonítható (vö. PAPP Gy. 2004b: 276).

„Tëraj Lázó, vigyen a lábod!” (Magyarkanizsa) Valahová való gyalogos induláskor mondták. A szólás Martonosról került át a közeli Magyarkanizsára, ahol annak eredetére is emlékeznek: „Utána az is eszembe jutott, hogy Martonoson Popov Lazo bácsi volt a fiákeros – jobbára az állomásra és vissza –, és hogy ahhoz kötődően is járhatta a mondás: Tëraj Lázó, majd nem fázó!” (Magyarkanizsa) Ha mozogsz, haszonnal jár, mert nem fogsz fázni.

A következő két szólás is mutatja, hogy helyi variánsokban élnek tovább, mi több, igazi nyelvi makaronikumvá válnak a szövegek, melyekben keverednek a magyar, szerb, szlovák kifejezések:

„Csúti, në láj, në kotkodáj!” (Topolya) Tehát: hallgass, ne ugass... és a „Csuti Bagi, në podáj, ha nincs pénzed, në ugráj!” (Magyarkanizsa) Hallgass... ne povedáj... az utóbbi a szlovák kifejezés rövidülése (PAPP Gy. 2007: 105).

Ahogy a magyar, úgy a szerb nép is köztudomásúan káromkodós. Ezt példázza az alábbi szóláshasonlat: „Tele van, mint a rác jëbivel” (Magyarkanizsa) (PAPP Gy. 2004a: 128).

Számos jövevényszó tartósan megragadt a bácskai magyar köznyelvben, igaz, néha furcsán illesztik be a nyelvhasználatba: „Ezt még megcsinájjuk, oszt gara!” (Topolya) Azaz: *gotovo* – ’kész’.

Az „opëtújból!” (Kishomok) szóösszetétel – még egyszer, újra – is a valamit bizonygató, erőltető beszélő eszköztárából való.

„Csak úgy prilikomra. Nem feszegettük mi ezt akkor, de azt hiszem, mindenki tudta, hogy ez Bandi bácsinál annyit tett, hogy otrprilike – körülbelül, cirka” (Horgos).

Van olyan eset is, ami mindennek a fordítottja, hiszen a szerb szóhasználatba szüremkedett magyar kifejezésre példa: „Az egyik traktoristának – házias ember volt már, azt hiszem – reggelit hozott az apja. Branko – ő volt a fia, úgy beszélt magyarul, mint mi – gépet javított előtte, s nem érkezett még kezét mosni. Könnyéig olajos, fekete zsíros, kenyőcsős volt. Amikor meglátta az apja, rácsodálkozva mondta Brankónak: »Deranë, pa ti si së sav zakënyëcsió!«” (Velebit) Vagyis: Teljesen összekented magad!

Az alábbi példák akár mondókákká is alakulhattak volna: „Csigabiga, jëbiga!” [’baszd meg’] (Magyarkanizsa), „Jëbiga, vodiga!” [’baszd meg, vezesd’], „Hátrakötöm a sarkad!” (Topolya), „Jebem ti kutykurutty, hát mit csináltál?” [’baszom a kutykuruttyodat’] (Topolya).

A tudatos ferdítésre példa a „Bog të mázolt pirostra!” [a *Bog te mazo!* jelentése: ’Isten kényeztet’] (Magyarkanizsa), mégis dorgáláskor használt formula.

KÉTNYELVŰSÉG?

A példák sorát kellő odafigyeléssel – minden bizonnyal – a végtelenségig lehetne gyarapítani, és általuk egyre részletesebb, pontosabb képet kaphatnánk a nyelvi érintkezésről. Talán jobban kirajzolódna a mikrovilágok átalakulásának folyamata is.

Egy fontos megállapítást mindenesetre megengedhetek magamnak: a funkcionális két- vagy többnyelvűségtől az átlagos, anyanyelvi közegben élő vajdasági szerb, magyar, szlovák, román stb. még napjainkban is olyan távol van, mint volt az 1920-as impériumváltáskor (lásd CSOBÁDY 82–83).

Példáinkból nem nyer igazolást az: „Ahány nyelven beszélsz, annyi ember vagy!” szólás igazsága. Sokkal inkább az látszik, hogy a nyelvi kontaktusok a nyelvi bezártságban élő közösségek sokszor nagyon is estleges kapcsolatait mutatják. Valójában erről szólt Trianon után az egész 20. század, és úgy tűnik, hogy a 21.-ben sem lesz másképpen.

Kétségtelen tény, hogy a tartományban élő tömbmagyarság merőben más nyelvhasználati helyzetben van, sőt arra is van példa, hogy az egy településen élő, ám különböző nyelvjárási gyökerű népesség még mindig őrzi tájnyelvi jellemzőit. Ilyen a palócok illabiális *ǎ*-ja, az igen hangsúlyos középzárt *ě*, a szegedi kirajzás *ǫ*-je vagy a kunságiak nyílt *e*-zése, és az *i*-zés akár (lásd PENAVIN 159). Vannak tehát helyi nyelvjárási színeink, példaadó szólásaink és szóláshasonlataink, melyek mintájára újabbak jönnek létre, és természetesen vannak beszüremkedő kölcsönszavaink is (vö. PAPP Gy. 2007: 75).

Ha úgy tetszik, ilyen nyelvi *jezik*ben [’nyelv’] él a vajdasági magyarság, és úgy általában több nemzetiség által lakott táj embere.

Végül azt kell mondanom, hogy egyetértek Silling István megállapításával, miszerint a társadalmi környezet nyelveként számontartott szerb nyelv nyelvi hatása a tömbmagyarságra, illetve az abszolút magyar többségű települések nyelvhasználatára még az ezredforduló utáni években sincs nagyobb hatással, hiszen a nyelvi környezet, a sajtó és az iskola anyanyelvhasználata ellensúlyt képez (SILLING 53).

IRODALOMJEGYZÉK

- CSOBÁDY Csilla 2024. Körtvélyes község nyelvi tájképének és a lakosság helynévismeretének kapcsolata. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 3., 81–110.
- HALL, T. Edward 1980. *Rejtett dimenziók*. Gondolat, Budapest
- KLAMÁR Zoltán 2009. Pošto je? – Fostos-e? A nyelvismeret fontossága a társadalmi beilleszkedésben. In: BÁRTH János (szerk.): *Fakuló színek. A VII. Duna–Tisza közti nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia (Baja, 2008. június 19–20.) előadásai*. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, Baja–Kecskemét, 133–141.
- KLAMÁR Zoltán 2012. „Szedte ám a szedem oszamat!” In: KOTHENCZ Kelemen (szerk.): *Sarjadó sorsok. A VIII. Duna–Tisza közti nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia (Baja, 2011. június 14–15.) előadásai*. Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet, Baja–Kecskemét, 111–120.
- KLAMÁR Zoltán 2018. „Ona je goj!” A vegyes házasság intézményének identitásformáló hatása – magyarkanizsai példák. In: KOTHENCZ Kelemen (szerk.): *Migráció és hagyományformálódás a történeti Duna–Tisza közti nemzetiségek népeletében*. Türr István Múzeum, Baja, 181–190.

- KLAMÁR Zoltán 2022. *Örökségünk. Magyarkanizsai képekönyv*. József Attila Könyvtár, Magyarkanizsa
- LISZKA József 2007. *Úton lenni... Egy néprajzkutató töprengései. (Napló-jegyzetek 1996–2000)*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely
- O. NAGY Gábor 1979. *Mi fán terem? Magyar szólásmondások eredete*. Gondolat, Budapest
- PAPP Árpád 2003. Identitás. In: PAPP Árpád – RAFFAI Judit – TERBÓCS Attila: *Vajdasági Magyarok Néprajzi Atlasza*. Kiss Lajos Néprajzi Társaság, Szabadka, 203–210.
- PAPP György 2004a. Kisközösségi, településközösségi, etnikai, nyelvközösségi csúfolók Vajdaságban. In: PAPP György (szerk.): *Mi ilyen nyelvben élünk. Nyelvszociológiai és korpuszvizsgálati tanulmányok*. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 117–152.
- PAPP György 2004b. Szólásinterferencia és szólásvesztés. In: PAPP György (szerk.): *Mi ilyen nyelvben élünk. Nyelvszociológiai és korpuszvizsgálati tanulmányok*. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 269–279.
- PAPP György 2007. A vajdasági frazeológiai korpusz szerkezeti, adattári vonatkozásai. In: PAPP Richárd (szerk.): *Délvidék/Vajdaság. Társadalomtudományi tanulmányok*. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 70–109.
- PENAVIN Olga 1988. *Bácskai Magyar Nyelvjárási Atlasz*. A Magyar Nyelv és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék
- SILLING István 2007. *A kupuszinai nyelvjárás és szótára*. Loisir Kiadó, Budapest
- SZILÁGYI Miklós 2011. *Finesszel köll élni. A háború és a hadifogság a szóbeliségben*. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest

ABSTRACT • The twentieth century marked a notable shift in the lives of the Hungarians of Bačka. In 1920, the southern portion of the former county, which was home to numerous ethnic groups, was incorporated into the newly formed South Slavic state. The settling power promptly initiated a transformation in the demographic structure. To expeditiously alter the ethnic composition of the country, settler villages were established in the border regions. However, this situation merely further impeded the functioning of the linguistic-economic network. This paper outlines the traces and examples of this situation in the spoken language. Specifically, this refers to instances of first language contact. It is a meeting between two individuals who are unilingual and lack a common mediator language. Additionally, instances can be observed where the speaker demonstrates a functional understanding of a language, albeit with a disregard for grammatical correctness. An additional fascinating aspect of language use is the incorporation of foreign languages into colloquialisms and proverbs. The given examples of macaronic language illustrate

functional relationships that do not adhere to grammatical correctness. Historical evidence from the past century indicates that in municipalities with a majority population of over 70%, the language of the local majority remains dominant, and its language use practices have remained largely unchanged.

KEY WORDS • **identity, otherness, acceptance, exclusion, language use, tradition**

SAŽETAK • Dvadeseti vek doneo je značajne promene u životu Mađara u Bačkoj. Veći, južni deo nekadašnje županije, naseljen mnogim narodnostima, je 1920. godine pripojen novoosnovanoj južnoslovenskoj državi. Vlasti su odmah krenule u promenu strukture stanovništva. Naseljenička sela su nastala u pograničnim krajevima zemlje u nadi da će na taj način brzo promeniti etnički sastav. Međutim, situacija koja se razvila dodatno je opteretila rad jezičko-ekonomske mreže. Studija pokazuje tragove i primere ove specifične situacije koji se mogu videti u govornom svakodnevnom jeziku. Specifično prikazuje one situacije, koje se mogu nazvati prvim jezičkim kontaktom. U takvim slučajevima se sastaju dve osobe koje ne znaju jezik onog drugog i nemaju na raspolaganju zajednički, posrednički jezik. Takođe, čitalac može da sazna o primerima koji pokazuju neku funkcionalnu upotrebu jezika, ali govornik ne poštuje pravila ispravnog jezika. Postoji uzbudljiv sloj prakse upotrebe jezika, kada je strani jezik deo izreka, poređenja i poslovice. Ovi makaroni su već primeri funkcionalnih odnosa koji zanemaruju aspekte jezičke ispravnosti. Postoji i jedan interesantan sloj prakse upotrebe jezika, kada strani jezik postane deo izreka, uzrečica i poslovice. Ovi makaronizmi su već primeri funkcionalnih, ali od jezičkih pravila oslobođenih veza. Praksa poslednjih sto godina pokazuje, da u onim naseljima pokrajine, u kojima je većinsko stanovništvo preko sedamdeset odsto, tamo i dalje dominira jezik lokalne većine, a praksa upotrebe jezika te većine je skoro ostala nepromenjena.

KLJUČNE REČI • **identitet, drugost, prihvatanje, isključivanje, upotreba jezika, tradicija**

Beérkezés időpontja: 2024. december 4.
Elfogadás időpontja: 2024. december 10.